

Pojam lijepoga kod Platona, Humea i Kanta

Miočić, Vedrana

Undergraduate thesis / Završni rad

2015

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet u Rijeci**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:195469>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-28**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

**SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULET U RIJECI**

POJAM LIJEPOGA KOD PLATONA, HUMEA I KANTA

- završni rad -

STUDENTICA: Vedrana Miočić

MATIČNI BROJ: 0009066161

STUDIJ: Sveučilišni dvopredmetni preddiplomski studij filozofije i informatike

MENTORICA: dr.sc. Ana Gavran Miloš

Rijeka, rujan 2015.

Sadržaj

1. Uvod.....	4
2. Platonova metafizika lijepog.....	6
2.1 Platonovo poistovjećenje pojma dobrog s lijepim	6
2.1.2 Definicije lijepoga.....	8
3. Ljepota prema Humeu.....	11
3.1 Definicija ljepote	11
3.2 Koncept lijepoga.....	12
4. Ljepota prema Kantu.....	15
4.1 Pojam ljepote	15
4.2 Ljepota i ugoda	16
4.3 Momenti lijepog	17
4.4 Kritike Kantove estetike	21
5. Zaključak.....	24
7. Literatura.....	26

SAŽETAK

U ovom završnom radu baviti ćemo se pojmom lijepog kod Platona, Humea i Kanta. Pritom ćemo se susresti sa različitim definicijama pojma lijepog. Kod Platona se susrećemo s pojmom lijepog kroz Državu i Hipija Većeg gdje on pokušava dati definicije tog pojma. Dok se kod Humea i Kanta razlaže rad na subjektivizam i objektivizam u sklopu pojma lijepog. Zaključak rada veže se uz modificirani Humeov subjektivizam koji je potkrepljen dokaznom građu te mojim stajalištem.

KLJUČNE RIJEČI: pojam lijepog, definicija lijepoga, pojam dobrog, intersubjektivnost, momenti lijepog, subjektivizam kroz pojam lijepo, objektivizam vezan za pojam lijepog

1. Uvod

Pojam lijepoga je jedan od filozofskih pojmova s kojim se često susrećem u svakidašnjem životu: „lijepa ti je torba“, „imaš lijepu frizuru“ i slično, zbog raznolike upotrebe pojma lijepog u svakodnevnom jeziku, njegovo točno i precizno značenje nejasno, pa je nekome lijepo ovo, a nekom drugom nije. Baviti ću se pojmom lijepoga koji ću pobliže objasniti kroz stajališta triju filozofa Platona, Humea i Kanta. U sklopu pojma lijepoga, razmotrit ću ovisi li ono o promatraču ili je od njega neovisno, te što li je sam pojam lijepoga za svakoga od ovih filozofa.

Platonovsko stajalište vezano za pojam lijepog uvodi estetičke pojmove koji se izvode iz metafizičkih ideja dobra, lijepa i istine. Platon je ideju lijepoga prikazao u dijalogu *Hipija Veći* gdje Sokrat ispituje Hipiju o pojmu lijepoga, uzimajući za primjere ženu, zlato, kobilu, korisnost i drugo.

S druge strane, pojam lijepog izvodi Hume, koji zagovara subjektivističku poziciju, po kojoj pojam lijepog nije kvaliteta u samoj stvari, već je ona takva da postoji u nečijem umu, pri čemu svaki um percipira lijepo drugačije. Lijepo, stoga, vidi kao individualnu percepciju. Njegova namjera je bila pronaći objektivni kriterij za pojam lijepog, međutim takva pozicija ga je osudila na subjektivism.

Treća pozicija obuhvatit će Kantovo objašnjenje pojma lijepog kao bezinteresnog svidanja i takvog da je bez ikakve pojmovne spoznaje. Kantovu poziciju može se prikazati na način da uvedemo dvije podjele: jedna se veže uz realizam, a to je pozicija po kojoj postoji svijet nezavisno od nas i izgleda točno tako kako ga vidimo, a druga uz antirealizam, koji po Kantu, podržava postojanje vanjskog svijeta, ali naše iskustvo tog svijeta ne mora nužno odgovarati tome kakav je svijet sam po sebi. Druga podjela koju vežemo uz Kanta je vezana uz objektivno, poziciju koja uključuje stvar samu po sebi, i subjektivno ono što se odnosi na pojedinca.¹ Iako je to donekle upitno, njega se možda najbolje može interpretirati kao zagovaratelja antirealizma. Međutim, Kant lijepo ne zadržava na čisto subjektivnoj razini, već joj daje intersubjektivnu vrijednost, prema kojoj ukoliko se pojedincu nešto sviđa, da mu je lijepo, onda bi se i drugima trebalo sviđati jer svi imamo isti kognitivni aparat kojime prerađujemo iskustvo iz vanjskog svijeta. Zatim će se pokušati objasniti lijepo na temelju primjera školjkaša. Iz suda „Ovaj školjkaš je lijep“, ljepotu školjkaša možemo utvrditi po tome što se školjkaš sastoji od pravilnih oblika, a po rasporedu njegove kućice znamo točno

¹ <http://atvu.org/wordpress/wp-content/uploads/2013/01/2011Uvod-u-filozofiju.pdf>

na kojega školjkaša se odnosi. Pri tome se smatra da taj školjkaš ima univerzalnu vrijednost, jer ukoliko se sviđa jednom promatraču, Kant kaže da se pretpostavlja da će se sviđati i ostalim promatračima. Međutim, pri tom, ne postoji stvarni dokaz na temelju kojeg možemo zaključiti da se školjkaš sviđa svima, te stoga smatra Kant sudu o ljepoti školjkaša ne možemo dati univerzalnu vrijednost, kao što to činimo sa spoznajnim sudovima.

U ovome završnome radu nastojat ću obraniti upravo Humeovsko shvaćanje ljepote po kojemu je ljepota više subjektivne prirode, ovisna o pojedincu, nego objektivne prirode takva da je univerzalno lijepa za svih, pri čemu se iznosi da može biti pojedincu nešto lijepo, a to isto ne mora nužno biti lijepo svima.

U prvome poglavlju iznijet ću uvod, a u drugome Platonovu metafiziku lijepog, te definirati Platonovu poziciju u okviru spomenutog, koristeći se njegovim djelima *Država* i *Hipija Veći* kao primarnim izvorima. U tom poglavlju su objašnjeni sami počeci ideje lijepog kroz ideju dobrog pod Platonovom argumentacijom. Platon se fokusirao na objašnjenje ideje dobra kao najviše ideje koja je način za dolaženja do ideje lijepoga U trećemu poglavlju, prikazati će se Humeovo poimanje lijepog koje je opisano u njegovim djelima *Rasprava o ljudskoj prirodi* i *O mjerilu ukusa* čime će se nastojati obraniti početna teza ovog rada prema kojoj je ljepota subjektivna. Hume, kao subjektivist, smatra da je ljepota u oku promatrača, te se on suprostavlja Platonovim i Kantovim stajalištima i argumentima o ljepoti. Četvrto poglavlje uvodi Kanta, s objašnjenjem vezanim za pojam lijepog kojeg argumentiram kroz djelo *Kritika moći suđenja*. Prema Kantu, za lijepo se kaže da ono ne može biti objektivno kao masa, a ne može biti ni subjektivno kao boja, jer se po Kantu pojam lijepog ne smije definirati, zbog mogućnosti gubitka prvobitnog značenja, pri čemu je centar njegove rasprave vezan za ljepotu na način na koji ju veže uz bezinteresno sviđanje, te ulazi u pojam svrhe i svršnosti, kao i razlike između sudova ukusa i čistih sudova koje koristi u svojim argumentima za objašnjavanje pozicije lijepo. Kant daje argumente za subjektivnu ljepotu, a traži i probleme vezane uz objektivnost ljepote. Kroz četvrto poglavlje vežemo se i za noviji članak, koji se također nadovezuje na temu ljepote, a autor Pearce daje nešto svoje argumentacije, no većinom se ponovno referira na Kanta i Humea.

2. Platonova metafizika lijepog

2.1 Platonovo poistovjećenje pojma dobrog s lijepim

S obzirom da je interes za filozofiju umjetnosti započeo već u antičkoj Grčkoj, osnivačima se smatraju Platon i Aristotel. Ovo poglavlje fokusirat će se na Platonovu metafiziku lijepog koja se veže za estetiku koju kasnije nastavljaju Schelling i Hegel. Simbolom sjedinjenja ljepote i dobrote smatra se antički pojam „*kalokagatija*“², koji se koristi za opisivanje načina života starih Grka, koji nisu mogli odvojiti etička i estetička područja. Platon je poistovjetio ideju lijepoga (harmonije) s idejom dobra i istine, no važno je napomenuti kako to ne predstavlja to istu vrstu ljepote kao što je to umjetnički lijepo. Za Platona je umjetnost bila shvaćena kao oponašanje, imitiranje, kopiranje (grč. *mimesis*) lijepih stvari, a njih kao takve kopijama ideja. Budući da je umjetnost kopija kopije, Platon ju je, dakle, smatrao obmanom, što se navodi citatom:

“Onda je svaka umjetnost koja oponaša daleko od istine i to je, kako se čini, sve što ona može da izrazi, jer od svake stvari obuhvaća samo jedan mali dio i to samo njen izgled (sliku)... ako je slikar dobar, on će stolarevom slikom, koju izdaleka pokazuje, moći prevariti djecu i nerazumne ljude, pa će kod njih stvoriti vjerovanje da je to zaista stolar.” (Platon, 2009, 398a-398b)

Budući da je Platon pokušavao objasniti pojam lijepog i ljepote kao nešto objektivno, Petroniejvicevim citatom se pokazuje ideja Platonove ljepote:

„Platon smatra ljepotu objektivno postojećem kao vrhunsku ljepotu – ideju ljepote, ljepotu po sebi, sve lijepe stvari su lijepe prema svom učestovanju u općoj ljepoti, ljepoti samoj. Postojanje stupnjeva ljepote. Lijepe stvari se više ili manje približavaju objektivnoj normi.“³

U svojim drugim dijelima, osim *Države* Platon se također doticao teme ljepote. „Onaj koji uspije "vidjeti" ljepotu, uspjjet će "ne rađati sjenke vrline", već pravu, istinsku vrlinu, i tko rodi pravu vrlinu i othraniti će je bit će bogu drag, a samim time bit će i besmrtn. Jer život upoznat sa samom suštinom ideje lijepog bit će vrijedan življenja i da samo promatramo ljepotu po sebi.“⁴ Platon je u *Državi* pokazao konzervativnu stranu i tražio je da svi umjetnici, koji nešto žele stvarati stvaraju samo stvari koje će biti korisne državi, zbog čega u takvom

² Definicija riječi preuzeta : (<http://staznaci.com/kalokagatija>)

³ Petroniejvic, http://www.academia.edu/6114480/2_-3_Platon_lepo_and_umetnost

režimu nije bilo mjesta za vlastito izražavanje.⁵ Platon je još naglašavao da pjesničko umijeće nije zasnovano na znanju, već da je to subjektivno umijeće i ono stoga nije objektivna karakteristika kako bi moglo pomoći unaprjeđivanju države.

Petronijevic iznosi dalje pojam i objašnjenje pojma lijepoga tako što kaže da je ono „treće od istine“, uz svijet ideja i svijet pojma (koje su već sjene ideja), umjetnost je kao održavanje pojavnih stvari kao odraz sjeni sjena, ono je oponašanje koje pripada osjetilnoj sferi, obmana je i „posao iz treće ruke“. Nadalje, umjetnost bi trebala što vjernije oponašati realne predmete, a ti predmeti su već i sami sjena svijeta ideja, pa umjetnost imitira, ona je sjena sjene. Čak ni pjesništvo ne smatra umijećem u cjelini jer nije zasnovano na znanju već na nadahnuću, subjektivnom doživljaju i stoga nema objektivni karakter racionalnog mišljenja. Ono je previše emocionalno, a premalo intelektualno i strogo pojmovno.⁶ Dakle, prema Platonu, još nije nađena prava definicija umjetnosti koja bi zadovoljila njegov objektivni kriterij, uz primjere pjesništva i slikarstva kao osnovnih dijelova umjetnosti. Petronijevic kaže da je naslikan čovjek otisak ili odraz prirodnog pojedinačnog čovjeka.⁷ Time se poručuje, da je Platon htio reći da se umjetnost temeljila na kopiranju ili preslikavanju svijeta iz stvarnosti, dakle da je to umjetnost iz „treće ruke“, pa stoga i sam naslikan čovjek na platnu nije prava verzija čovjeka, već njegova kopija kopije.

Petković kaže da se u Platonovu „Fedru“ ljepotu opisuje kao osobinu koja u ljudima pobuđuje osjećaje straha, uzbuđenosti, posramljenosti i drugih. Primjer koji se navodi je prikaz žene koju se promatra kroz njezino lice i tijelo, pritom materijalno predstavlja ljepotu, a sam taj osjećaj ljepote pobuđuje strah, poniznost uzbuđenje i posramljenost kao pogled nekakvu božanstvu, uzrokuje u njemu osjećaj jeze, znoja i vatre.⁸

Kandić objašnjava Platonovsko stajalište uspoređujući ga s Kantom i Hegelom. Kandić tvrdi da Kant lijepo smješta u sferu subjektivnog osjećaja koji neki prirodni objekt može izazvati u njima, dok Hegel u svojoj filozofiji umjetnosti srasta lijepo i umjetnost u umjetnički lijepo, pritom lijepo postaje objektivno svojstvo artefakata ili rukom napravljenih stvari, a pojam lijepog nastaje kako bi se doveo u vezu sa shvaćenim pojmom slobode. Stoga, želi se reći da je platonovska teorija ljepote kontradiktorna ovim dvjema, jer je ona esencijalistička. Prema njoj lijepo stoji nasuprot prirodno lijepog i umjetnički lijepog, te se od promatrača očekuje da

⁵ Petronijevic, 2.str, http://www.academia.edu/6114480/2_-_3_Platon_lepo_and_umetnost

⁶ Petronijevic, 3.str

⁷ Petronijevic, 3.str, https://www.academia.edu/6114480/2_-_3_Platon_lepo_and_umetnost

⁸ Petković, <http://www.filozofija.rs/platonovo-shvatanje-lepog.html>

se otisne u metafizičko pri samom tom djelovanju lijepog.⁹ Različita stajališta Kanta i Hegela dovodi do spoznanja pojma lijepog vezanu uz osjećaje koji se pobuđuju u osobi, ili uz povezivanje pojmova lijepog i umjetnosti kao cjeline pritom zastupajući objektivistički pogled na lijepo. Kandić je navodio neke probleme s kojima se Platon susreće u dijalogu *Hipija Veći* pri čemu iznosi prvi problem koji se veže uz definiciju „lijepo po sebi“ koje je nedefinirano i onemogućeno daljnje rasprave o definiciji lijepog.¹⁰ Platonova definicija lijepoga nije trebala biti vezana uz estetički lijepo npr. „lijepa kuća“, već se definiciju trebalo objasniti uz pojmove karaktera, događaja ili misli u kojima se pobuđuju različiti osjećaji u sklopu samog čina lijepog, a oni pritom isključuju estetski doživljaj.

U ovome dijalogu, Kandić ističe da je Platon u svom djelu pokušao pronaći kroz različite primjere definiciju pojma lijepo, međutim, taj pojam nije uspješno definiran jer je zadan kroz mnogo materjalnih i nematerjalnih dobara u svijetu, te njegovo značenje samim time nije pronađeno. Prema Platonu navode se sljedeće definicije za pojam lijepoga koje će biti pobliže objašnjenje, a to su: ljepota kao prikladnost, kao korist, kao probitačnost ili ono što je od koristi za dobro, kao zadovoljstvo putem vida i sluha.¹¹

2.1.2 Definicije lijepoga

U nastavku su ponuđene definicije iz Platonova dijaloga *Hipija Većeg*:

(1) „Lijepo je lijepa djevojka“¹², prvi pokušaj definicije, vezan je za osobu X za koju se želi odrediti njezina ljepota, jedino što se proizlazi iz ove definicije jest to da postoji osoba X kao nešto materjalno u svijetu. Platon je pokušao objasniti pojam lijepoga vežući ga za osobu, jer je samim time htio iznijeti mišljenje o predmetu. Budući da svaka djevojka ne mora biti lijepa, ne može se reći da lijepo u potpunosti obuhvaća domenu tog pojma.

(2) „Lijepo je zlato.“¹³, u drugome slučaju, se nije uspjelo pronaći što je to lijep. No ipak, se najbližim odgovorom smatralo zlato. Kandić daje rješenje ovom slučaju, tako što tvrdi da je lijepo ono što odgovara stvari. Budući da prva definicija nije prošla uspješno, zbog nepotpunog izraza, drugi primjer veže se uz materjalizam, dakle, predmete koji sami po sebi sadrže ljepotu.

⁹ Kandić, 1.str, <http://aleksandarkandic.com/papers/platon-analiza-pojma-lepote.pdf>

¹⁰ Kandić, 5.str, <http://aleksandarkandic.com/papers/platon-analiza-pojma-lepote.pdf>

¹¹ Kandić, 5.str, <http://aleksandarkandic.com/papers/platon-analiza-pojma-lepote.pdf>

¹² Platon, *Hipija Veći*, 286d

¹³ Platon, *Hipija Veći*, 287e

(3) “Lijepo je ono što je korisno“¹⁴, ova definicija je sljedeća u nizu. Sljedeći ovaj primjer, pokušaj definiranja lijepog vezao se uz ono što je korisno. Budući da je priroda korisna, to ju je prema tome činilo i lijepom. Korisnost je jedna od osobina koju može imati gotovo svaki predmet u prirodi, stoga se samu prirodu smatralo lijepom. Npr. korisno je drvo, jer se možemo grijati.

(4) „Lijep je dug i dostojanstven život.“¹⁵ Ova definicija se razlikuje od prijašnjih navedenih po tome što se više ne oslanja na materjalni svijet za koji se tvrdi da čini nešto lijepo, već na sam proces koji traje kroz vrijeme, odnosno život koji teče. Stoga se ovdje fokus stavlja na vremenski period koji osoba ima od samog začetka do svoje smrti, i se ovom definicijom veličao cijeli životni vijek osobe, koji ne može svrstati kao predmet u materjalistički svijet.

(5) „Ljepota je sama prikladnost“¹⁶, preko ove definicije postavlja se vrsta obmane na stvari u svijetu, jer postoje mogućnosti da prikladnost ili stvari može činiti lijepima ili će postojati slučajevi u kojima ne može biti slučaj da se nešto lijepo nekome učini ružnime. Tu su se prema Platonu postavljali problemi vezani uz zakone ili običaje.

(6) „Lijepo je ono što je prijatno putem sluha i vida“¹⁷, pomoću sluha i vida teško je spoznati što je lijepo, jer privlačnost zvuku ili vizualnom predmetu nije ono što daje nečemu samu ljepotu, može se reći da zasebno vrijedi da je nešto lijepo spoznano putem sluha ili putem vida, međutim zajednički to ne stoji. Ljepota se u ovome slučaju gleda kao dva različita načina spoznaje vizualno ili aukustički, ti načini se međusobno ne mogu ispreplesti, međutim zasebno mogu davati stvarima određenu ljepotu. Svi oni predmeti koji imaju zajedničko svojstvo vizualiziranja predmeta ili slušanja zvučnih valova postaju lijepima.

Lijepo je prema Platonu u *Državi* nešto što je dijelom povezano s poznavanjem Dobra, a dijelom neki osjećaj koji se u ljudima pobuđuje. To je nešto na što se može svjesno utjecati, ali nije opipljive prirode i ne može ga se pronaći u prirodi, kao što se može druge predmete. Dakle, Petroniejvic na ovo kaže, da je Platon smatrao ljepotu objektivno postojećom kao vrhunsku ljepotu – ideju ljepote, ljepotu po sebi. Pritom sve lijepe stvari jesu lijepo prema svom sudjelovanju u općoj ljepoti, ljepoti samoj.¹⁸ Time je Petroniejvic poručio da se ljepotu

¹⁴ Platon, *Hipija Veći*, (293e-294e)

¹⁵ Platon, *Hipija Veći*, (291d-93d)

¹⁶ Platon, *Hipija Veći* (293e-94e)

¹⁷ Platon, *Hipija Veći* (297e-303e)

¹⁸ Petroniejvic, http://www.academia.edu/6114480/2_-_3_Platon_lepo_and_umetnost/

ne može naći vani u predmetu, te daje opis kakva treba biti ljepota prema Platonu i djelu *Hipija Veći*:

„Najveća ljepota ne može biti neka lijepa stvar, nego mora biti bezčulna i nematerjalna. Slikarstvu i književnosti pripada nismo mjesto jer su materjalna djela. Ova djela se obraćaju čulima, dok se čista ljepota obraća umu.“¹⁹

Ovo je razlog, zbog kojega nije uspješno završena potraga u ovom Platonovom dijalogu *Hipija Veći*. U samom dijalogu, dotaknuta je tema lijepoga kao uzroka dobra, pri čemu se pokušavalo pronaći definiciju lijepoga tako što se lijepo uspoređivalo s predmetima i osobama. Nije se uspjelo pronaći ono nešto što bi se moglo definirati bez korištenja materjalnog svijeta kao nešto dobro, stoga je svih šest definicija pobijeno.

¹⁹ Petroniejvic, https://www.academia.edu/6114480/2_-_3_Platon_lepo_and_umetnost

3. Ljepota prema Humeu

3.1 Definicija ljepote

Hume smatra da ljepota ne može biti definirana, pri čemu on smatra da se može uzeti bezbroj primjera lijepih objekata koji zagovaraju tu tvrdnju, a čija ljepota se temelji samo na osjećaju zadovoljstva. U *O mjerilu ukusa* Hume želi objasniti kako se ne može naći stvarnu ljepotu ili ružnoću, ono ovisi o pojedincu:

„Ljepota nije svojstvo samih stvari; ona postoji samo u umu koji ih razmatra; a svaki um zamjećuje drugačiju ljepotu...Tražiti stvarnu ljepotu ili stvarnu rugobu podjednako je jalovo ispitivanje kao i težiti utvrditi ono što je stvarno slatko ili stvarno gorko.“ (Hume 1964, str 465)

Hume je pokušavao pronaći „savršena,, osjetila koja bi mogla konkurirati jakim i slabim aromama (referira se na okuse koje imamo) s ljepotom i onom koja to nije (ružnoćom). Može se uspoređivati jačinu ili intenzitet okusa vina na nepcu, ali u isto vrijeme je upitno tvrditi znači li to isto za jačinu lijepoga u nekome djelu ili koliko lijepo sudjeluje u njemu. Pritom se navodi u primjeru s vinom koji je Hume preuzeo iz Cervantesova djela „Don Quijote“. Dakle, primjer je tekao tako što su se našla dvojica Don Quijotova rođaka kao vrsna poznavatelja vina, budući da je svaki od njih kušao vino, zaključili su da je vino dobro, ali nije savršeno. Jedan je kao razlog rekao da mu smetao ukus željeza, a drugome kože, budući da se odlučilo isprazniti bačvu da se pronađe razlog, na dnu je nađen privjesak kože na kojemu je visio ključ. Ono oko čega se vodila rasprava, povezivalo je neugodu s vinom okusa željeza i / ili vinom okusa kože. Primjer je trebao pokazati da postoje ljudi s istančanim osjetilima i npercima kojima treba vjerovati kad ih pitamo kakvo je npr. vino. U analogiji s umjetničkim djelima, čini se da Hume želi reći da većina ljudi zapravo nema tako rafinirane osjete i ne može uvijek prepoznati što je lijepo kao što niti većina nije primijetila notu kože i željeza u vinu iz primjera. No, ta mala skupina ljudi koji imaju istančan ukus trebaju biti standard. Hume je stoga želio naglasiti da postoje dvije vrste ukusa: divlji i profinjeniji. Za divlji ukus je karakteristično da je hirovit, dok je profinjeniji ukus ipak objektivnije prirode, stabilniji. Važno je naglasiti da oba podliježu pravilima, no profinjeniji poznaje bolje ta pravila. Ti ukusi se nalaze u ljudima, dakle onaj divlji bi se nalazio u seljaku, dok bi se u školovanom čovjeku nalazio ovaj profinjeniji ukus. Pritom je Hume je krenuo od podjele ljudi na obrazovanije i slabije obrazovane za određena područja, pri čemu bi se mišljenja stručnjaka trebala više cijeliti, međutim, tim potezom je sa svog pokušaja da ugodu učini objektivnom i univerzalnom za sve ljude, prešao na subjektivnu ugodu koju bi mogli osjetiti

samo stručnjaci, a to nije htio. Hume se trudio pokazati da bi sva mišljenja i ona stručnjakova i od puka trebala imati izazvan isti ugođaj ugone pri nekome doživljaju. Primjer s vinom pokazuje da ukoliko se vrsni kušač vina i seljak kušaju neko vino, ono može uzrokovati različite osjećaje ugone kod njih, ali se ne može reći da je vino univerzalni razlog za ugodu samo kod recimo seljaka. Humea je mučilo to kako da kušači vina mogu drugačije reagirati na samo vino, da se jednom može činiti kao ukusno i samim time u njemu pobuđivati ugodu, a drugome kao kiselo i tako uzrokovati osjećaj nelagode. Budući da je Hume na temelju ovog primjera s vinom zaključio da ljudi mogu drugačije percipirati vino ili neki drugi objekt, samim time iznesena je teza da se ugodu može na taj način poistovjetiti i sa pojmom lijepog. U nekoj galeriji se umjetničkome kritičaru Picassovo dijelo može činiti kao najsavršenija slika, a nekom umirovljeniku kao obična slika, te u njemu ne bi pobudila nikakvu ugodu, međutim Hume nije htio naglasiti da je običan puk ima slabiji ukus, za razliku od stručnjaka u nekome području, već da bi iste kvalitete u nekom predmetu trebale biti odgovorne za pobuđivanje osjećaja ugone za sve ljude, uključujući i stručnjake i sam puk, pritom je želio pokazati da bi pojam ugone trebao biti jednako izražen i prisutan kod svih ljudi, a ne da se (stručnjaci) više ističu zbog svog znanja, jer jedino po čemu se oni razlikuju od puka jest po tome što oni percipiraju detaljnije neke dijelove koje određeni predmet posjeduje te s kojima taj predmet daje ugodu. Važno je naglasiti da se kod različitih mišljenja, recimo da jedan smatra da je vino kiselo, a drugi prijatno, treba reći da Hume nije mogao odlučiti kome od te dvojice će reći da je izrekao istinu, a kome laž.

3.2 Koncept lijepoga

Hume smatra da je osjećaj, za razliku od misli, taj koji nas informira o objektovoj ljepoti ili ružnoći, citirano: „Pojedini osjećaj konstituira čin pohvale ili divljenja.“²⁰. Za Humea je model njegova koncepta ljepote bio povezan s konceptom sekundarnih kvaliteta kao što su: boja, okus ili miris u umu koji su čvršći od objekata. Kada Hume pokušava iznijeti stav o lijepim objektima, često spominje da sadrže kvalitete ljepote. Njegovi argumenti objašnjavaju kvalitetu i ljepotu objekta bez korištenja znanja o njegovoj ljepoti. Kao primjer daje da osoba može znati sve o kretanju planeta prema Kopernikanskom sustavu, bez znanja o ljepoti tih objekata. „Nadalje, ljepota ne može biti kvaliteta objekta. Jedina plauzibilna alternativa, je data kroz ljepotu kao sentiment, tako da je ljepota sama po sebi sentiment.“²¹ Ukoliko je ljepota sentiment, može ju se bolje razumjeti. Hume tvrdi da ljepota daje svoje svojstvene

²⁰ Ginsborg, <http://plato.stanford.edu/entries/hume-aesthetics/#BeaTasHumMorThe/>

²¹ Hume str.158

užitke, to jest da daje partikularne vrste užitka. Također, on tvrdi da lijepi objekti mogu uzrokovati taj sentiment koji se osjeća kao sama ljepota.

„objekti ne mogu biti sentiment koji je lijep. Jedno što je stvarno lijepo ne može biti to. Dakle, način na koji se osjeća ljepota, nije pogodan za daljnju raspravu sa strane svih ostalih sentimentata.“ (Hume 1988. Str. 319)

On sam daje prigovor na citat, pritom tvrdeći da postoje lažni sudovi koji uzrokuju vjerovanje u objekte (za koje se smatra da po sentimentu daju osjećaj za lijepo), takvi sudovi žele užitak izjednačiti s ljepotom i to se smatra pogrešnim. Hume smatra da sentiment je lijepo samo ako je ili bi moglo biti uzrokovano u osobi s pravim karakteristikama. Hume smatra da lažni sudovi ne vode do lijepoga u stvari.

Za Humea ovo nisu elementi lijepoga: „...dijelovi razloga, razgovori, čak niti senzitivnost prema samoj ljepoti.“²² On je čak smatrao da je jedino zajedničko prirodnom lijepom i moralno lijepom snaga užitka (u smislu reprezentacije, imitacije ili ekspresije).

Hume kao empirist tvrdi da lijepo nije svojstvo samih stvari. Ono nastaje u umu koji gleda, a svaki um zamjećuje nešto drugo kao lijepo.

Neki suvremeni filozofi poput Pearce dali su prigovor na Humeovu definiciju ljepote pri čemu tvrdi da takva pozicija ima problema sa potpunom subjektivnošću. Problem koji se javlja kod ovakve pozicije po kojoj je ljepota u potpunosti subjektivna, jest taj da se pritom cijeli koncept ljepote gubi. Začuđujuće bi bilo da se estetički sudovi podudaraju u tolikoj mjeri, da ljepota zalaska sunca svima bude jednako lijepa. To je premisa koju teško da bi svi prihvatili. Prema tome, čini se da postoje i objektivni i subjektivni aspekti estetike s kojima se susreću različiti problemi kod samih definicija. Pokušaj odgovora Humea na ovako oštar stav empirista, nalazimo kod Pearcea:

„Snažan osjećaj, sjedinjem s delikatnim sentimentom, poboljšan u praksi i očišćen svih predrasuda, može se dati za pravo kritičarima da pravedno ocijene karakter, i pridruže istinitosti, ondje gdje će biti pronađen, je pravi standard ukusa i ljepote.“ (Hume, 1894, str.215)

Ovim citatom Hume je napravio standard ukusa, on poručuje time da je prirodno tražiti standard ukusa, te da takav standard postoji. Još navodi sljedeća dva stava, pri kojemu prvi

²² Hume str.179

kaže da se standardni ukus mogu pomjeriti na različite stavove, a drugi nadovezuje da standard okusa procjenjuje različite ukuse što njihove kvalitete te samu njihovu poželjnost.²³ Dakle, važno je naglasiti da se prema Humeu izriču pravila kojima se mogu diskriminirati različita djela vezana za estetske prosudbe i samim time one se mogu rangirati, što je vidljivo iz prethodno rečenog. Zašto se to smatra važnime? Razlog tome su osjećaji koji javljaju u ljudima i mogu biti toliko drugačiji da se ne bi mogli ni u kojem trenutku uskladiti, stoga je Hume odlučio napraviti pravila koja bi bila sveukupna i vrijedila za sve slučajeve. Ovim pravilima je Hume pokušao zaobići subjektivizam, jer je pokušavao vratiti put na objektivizam.

Nadovezivajući se na ovaj citat, Pearce tvrdi da je najbolje za razumjeti kako ocjenjivati estetiku, ukoliko se nadovezujemo na umjetnosti (klasična djela koja traju i traju) takav da bi trebalo uzeti u obzir naglašavanje objektivnosti na takva djela.

Humeova argumentacija ljepote je odvela pojam ljepote i u subjektivizam i u objektivizam, međutim, smatram da je ono subjektivno donijelo krajnji protuargument i samim time poraz objektivizmu. Ono što je potrebno za pronalazak te ljepote je oko promatrača, što bi značilo da ono što je lijepo za osobu Y, ne mora biti lijepo i za osobu Z. Samim time Hume se slaže da je ljepota uistinu u oku promatrača, jer se ne može sa sigurnošću reći da je skup nekih nasumično složenih boja ili oblika lijep, jer je taj odabir ljepote vezan uz razmišljanja pojedinca koji može različite osjete i same stavove za pojam lijepoga.

²³ Zunjic, <http://www.uri.edu/personal/szunjic/philos/Standard.htm>

4. Ljepota prema Kantu

4.1 Pojam ljepote

Za Kanta je jedno od osnovnih pitanja u estetici bilo povezano sa pojmom lijepog, tj. zašto se nekome promatraču nešto sviđa i vrijedi li to samo za njega ili i općenito za svih. Wenzel je primjerom pokazati da nasumičnih troje ljudi mogu imati različita mišljenja o pojmu lijepog. Dakle, kada bi se ispitalo tri osobe koje promatraju sliku Kandinskog i dive se zalasku sunca preko mora za mišljenje o slici, odgovori bi mogli biti sljedeći: jednoj osobi bi slika bila lijepa, druga ne bi osjećala nikakav posebni osjećaj, a treća osoba bi komentirala da je slika, zalaska sunca ružna²⁴

Budući da su Kanta mučili takvi odgovori, zaključio je da je nemoguće da su svo troje u isto vrijeme imali dobar sud ukusa te da je barem jedan od ta tri morao biti lažan, međutim, trebalo je odrediti koji. Na taj način Kant je utvrdio da se estetički lijepo u biti ljudima nužno sviđa, ali razlog tome nije zbog korisnosti, upotrebe predmeta, ili zbog savršenstva tog predmeta, već sama bit predmeta je to po čemu je predmet lijep. Lijepo je ono što se promatraču sviđa bez interesa, dakle, onaj predmet ili stvar koja se promatraču sviđa intuitivno te ono što je predmet općeg sviđanja kod svih promatrača. Kant smatra da je ljepota u relaciji, pri čemu se sud hvata za nas kao subjekta, a ne objekta.

Nadalje, estetiku se može promatrati sa strane sudova, pri čemu je sud je skup subjekta (nas) i propozicije. Kant daje primjer sa školjkašem: „Ovaj školjkaš je lijep.“. To je čisti sud, takav da nema jasne predodžbe svrhe koju bi predmet trebao ispunjavati. Na temelju čega mi školjkašu pripisujemo ljepotu? Na temelju oblika i pravilnog rasporeda koje školjkaš ima. Ako smatramo da naš sud ima univerzalnu vrijednost, ukoliko se nama sviđa, onda smatramo da bi se trebao sviđati i svim ostalim promatračima. Primjer koji objašnjava zajedničko sviđanje:

„Stoga se on rado zadovoljava, kad ga drugi, ako kaže: ovaj je kanarski sekt prijatan ispravi u načinu izražavanja i ako ga podsjeti kako bi trebalo da kaže: on je meni prijatan. Tako je ne samo okusom jezika, nepca i ždrijela, nego i s onim, što je svakome ugodno za oči i uši. Jer jednome je ljubičasta boja blaga i ljupka, a drugome mrtva i bez života.“ (Kant, 1976., str. 76)

Iz toga slijedi da prema Wenzelu, ukoliko bi fokus bio na činu suda, a ne na razumijevanju objekta koji pobuđuje osjećaj lijepoga (ili ružnoga), tada bi trebalo proširiti perspektivu. Stoga

²⁴Wenzel, 2005., str. 1

slijedi, da bi trebalo uzeti u obzir oboje i subjekta i objekta, te bi trebalo proučiti relacije između objekta i samog suda subjekta kao i relaciju koja se reflektira na sam sud ukusa.²⁵

Wenzel želi reći da treba obratiti pozornost na ono što se promatra i tko to promatra, pa tada dolazi do relacije između promatrača i promatranog predmeta. Sljedeći takav put kojime se dobiva relacija, mogu se izbjeći dva ekstrema, subjektivni takav koji konstruira ukus ili čini više osjećaje osobnijim mišljenjima ili drugi objektivniji koji razmatra estetiku kao stvar pravila i dokaza.

4.2 Ljepota i ugoda

U procesu prosuđivanja sudova sudjeluju uobrazilja i razum, a tom prosuđivanju prethodi ugoda koja je po sebi subjektivna. Rezultat njihove interakcije je spoznajni (logički) sud. Kontekst u kojem koristimo uobrazilju i razum određuje koja će od njih dominirati. Kant smatra da je ugoda nužna, ali nije dovoljna za estetske sudove. Samu formu predmeta ne čine odredbeni razlozi (spoznajni razlog) sudova ukusa, nego harmonična slobodna igra²⁶ između uobrazilje i razuma. U suprotnom bi ljepota bila objektivno svojstvo i pričali bi o svijetu nuomena

Dakle, Kant zastupa stav prema kojemu osoba ne smije tvrditi da joj je određen predmet lijep, jer ne smije se reći „za mene je X lijep“, jer se ne smije X zvati lijepim, ukoliko se samo toj osobi sviđa. Kant želi odbaciti standarde za lijepo, kako se ne bi moglo definirati pojam lijepo, što je potkrijepljeno citatom:

„Prije svega čovjek se mora potpuno uvjeriti o tome, da se sudom ukusa (o lijepome) kod svakoga pretpostavlja da je sposoban za to, da mu se neki predmet sviđa, a da se to svidanje ne osniva na pojmu (jer bi to bilo ono dobro), i da taj zahtjev na opću valjanost tako bitno pripada sudu, kojim mi nešto naglašavamo lijepim, da nikome neće pasti napamet upotrebiti taj izraz, a da pritom ne pomisli na opću valjanost.“ (Kant, 1976, str. 48)

Također, on zastupa stav da je lijepo ono što se svima nameće kao takvo, tvrdeći da: „Lijepo je ono, što se predočuje bez pojmova kao objekt općeg svidanja.“²⁷ Prema Kantu, sud ukusa ne može biti u osnovnom subjektivna svrha, ali ni predodžba objektivne svrhe. Nikakav pojam dobroga ne može odrediti sud ukusa, jer je on estetički, a ne spoznajni. Pri čemu: „ljepota je forma svršnosti nekog predmeta, ukoliko se na njemu opaža bez predodžbe neke

²⁵ Wenzel, 2005. str.2

²⁶ Referira se na formu kao okidač za igru između razuma i uobrazilje koja rezultira svidanjem, to je odredbeni razlog, tj. odnos koji nije spoznajni, postoji nešto što rezultira spoznajnim svidanjem.

²⁷ Kant, 1976., str.45

svrhe.“²⁸ Način na koji se određuje odnos objekta kao lijepoga povezan je s osjećajem ugone, koja se proglašava valjanom za svakoga:

„ ...samo subjektivna svršnost u predodžbi nekoga predmeta, bez svake svrhe (kako objektivne, tako i subjektivne) dakle samo forma svršnosti u predodžbi kojom je predmet dan ukoliko smo te forme svjesni, može sačinjavati svidanje, koje mi bez pojma prosuđujemo kao općenito priopćivo, dakle odredbeni razlog suda ukusa.“(Kant 1976., str. 55)

Važno je napomenuti da svaki interes kviri sud ukusa i uzima mu njegovu nepristranost o čemu ću nešto više reći u nastavku. Sud ukusa koji ima za odredbeni razlog samo svršnost forme je čisti sud. Objektivnu svršnost možemo spoznati samo pomoću pojma, a budući da Kant ne želi dati ljepoti „pojam“ nešto po čemu se ona može definirati, pronaći, ukoliko se on ne želi vezati za objektivnu svršnost.

4.3 Momenti lijepog

Kant iznosi momente lijepog kako bi mogao analizirati lijepo koristeći sudove ukusa, a pritom upotrebljavajući značajke koje razlikuju predrasude ljepote drugih vrsta, posebno naglašava kognitivne prosudbe. Pritom se u lijepome se misli na to da je to nužan odnos prema svidanju. To je teorijska objektivna nužnost gdje se a priori može spoznati da će svatko osjetiti svidanje kod predmeta što ga Kant naziva lijepime. On tvrdi da je „lijepo je ono što se spoznaje bez pojma kao predmet nužna svidanja.“²⁹ Također, Kant smatra da: „sud ukusa pretpostavlja svačije odobravanje, i tko nešto proglasi lijepim, taj hoće, da taj predmet svatko treba odobravati i proglasiti ga lijepim.“³⁰

Kant je napravio podjelu momenata na sljedeći način:

- (1) *Prvi moment: Lijepo je ono što se dopada bez interesa* – kroz prvi slučaj Kant daje pregled sudova o lijepome tako što se fokusira na to da se oni vežu uz osjećaje, npr. zadovoljstva. Prema Kantu, užitek se izdvaja kao posebna tema vezana uz subjekta, zbog toga što subjekti ima poriv za objektima, međutim, činjenično jest to da sudovi o lijepome trebaju biti bazirani na objektivnoj senzaciji. Npr. ova livada je zelena.

²⁸ Kant, 1976. str. 70

²⁹ Kant, 1976. str. 75

³⁰ Kant, 1976. str. 71

Sviđanje koje kaže da je lijepo ono što spoznajemo bez pojma nužno lijepo, vidi se da nije sviđanje lijepoga, nego dobrog, a sud nije sud s pomoću ukusa. Kroz sljedeći citat iznose se kategorije za stvari prema kojima se pokušava ljepotu svrstati u jednu od kategorija:

„Zelena boja livada spada u objektivne osjete kao opažaj jednog predmeta čula; a priyatnost te zelene boje spada u subjektivni osjet kojim se ne predstavlja nikakav predmet, to jest spada u osjećanja kojima se predmet posmatra kao objekt dopadanja (koje dopadanje ne predstavlja nikakvo saznanje toga objekta).“ (Kant, 1976, str. 96)

Ovim citatom se objašnjava razlika između sudova „livada je zelena“ i „livada je lijepa“, time što se zelenost livade opisuje kao objektivni osjet, kao opažaj koji posjeduje osoba koja promatra tu livadu, međutim, da bi sud izricao sviđanje ili pojam lijepoga, mora biti točno određeno o kojem se predmetu radi, jer se radi o objektu sviđanja. Dakle, Kant je uz ovaj primjer livade dao i primjer s ružama, u kojemu je naveo „Ova ruža je lijepa“ kao singularni sud na temelju kojeg možemo izreći sviđanje, te samim time ljepotu, za razliku od suda „sve ruže su lijepe“ koji nije sud o lijepome, razlikuje ga, te kaže kako to nije estetski sud.

„Međutim, u prvoj aproksimaciji, možemo reći da je to mentalna aktivnost ili sadržaj koji se obično izražava ili manifestira u iskreni izričaj „to je lijepo“ u odnosu na perceptivni prikaz objekta.“³¹

Ono što je Kant htio pokazati, jest da se riječ „lijepo“ ne upotrebljava uvijek u istome kontekstu takvom da implicira na sud o lijepome.

U kontekstu prvog momenta, javljaju se i sudovi o ugodnom, a to su sudovi u koje svrstavamo rečenice poput ove: „Ova kava je prijazna.“, dakle rečenice vezane uz hranu ili piće. A druga vrsta sudova koja još pripada ovdje su sudovi o dobrome, koje vezujemo uz moralno dobro kao na primjer: „Zakoni pomažu očuvanju mira.“

Kant tvrdi da se treba biti nepovezan sa stvarima na bilo koji način, bilo to korištenje želja ili potreba, da bi se moglo prosuditi stvar kao lijepu, ne smijemo imati interese prema njoj. Lijepo je baš zbog toga što jest, ne zbog nekog osjećaja privrženosti ili užitka. Kant na to kaže:

³¹ Ginsborg , <http://plato.stanford.edu/entries/kant-aesthetics/#2.1>

„Svatko mora priznati da je onaj sud o ljepoti u koji se miješa najmanji interes veoma pristran i da nije čisti sud ukusa. Čovjek ni najmanje ne smije biti zagrijan za egzistenciju stvari, nego mora u tom pogledu biti sasvim ravnodušan da bi sudio u stvarima ukusa.“³²

Dakle, objekti užitka su uгода i dobro, a oni se razlikuju od lijepoga po tome što su povezani interesom.³³

(2) *Drugi moment: lijepo je ono što se dopada bez pojma, i to kao predmet općeg dopadanja* – u ovom drugom slučaju, prema Kantu se kaže da se sudovi o lijepome mogu vezati za univerzalne valjanosti, koje su takve da se vežu uz sami objekt, na način da sve osobe koje vide taj objekt, trebaju izreći da je objekt lijep, stoga bi trebale podijeliti razmišljanja. Univerzalnost se ne temelji na konceptima, kao uzeti primjer „biti zelen“ se ne temelji na konceptu zelenoga, jer bi se time podvrgnuo pod koncept zeleno, a samim time bi se moglo i „biti lijep“ staviti pod neki koncept i time bi se primoralo nekoga da sudi da je nešto lijepo. Stoga, Kant naglašava da univerzalno lijepo nije unaprijed samo po sebi zadano, to je nešto što većina ljudi može vidjeti, te se onda složiti s time, jer niti jedan predmet nije nužno zadan kao lijep. „Ljepota nije koncept objekta.“³⁴ Po Ginsborg, Kant želi poručiti da koncept nije isti koncept koji se koristi kod referiranja na neku vrstu zastupanja u spoznaji. Ono što Kant naglašava u drugome momentu, jest da sudovi o lijepome trebaju biti univerzalno važeći, međutim, moraju se razlikovati od sudova o dobrome. Dakle, kada Kant kaže da se nekome nešto sviđa, to nužno ne povlači da se to mora svidjeti svima. Ako se jednoj osobi sviđa zalazak sunca, to ne povlači da bi se trebao sviđati svima, ali je točno da taj zalazak može pobuditi osjećaj ugode koje bi mogao biti ključan za univerzalno svidanje.

Nadalje, u sklopu drugog momenta mogu se naći dva stava: lijepo se dopada bez pojma i lijepo je predmet općeg svidanja.³⁵ Za prvi stav treba reći da nešto smatramo lijepim ukoliko to dohvaćamo putem osjetila, a ne razuma. Primjer, slušanje Mozarta koji je vrhunski glazbenik, u čijoj se glazbi ne može ljepota spoznati ukoliko ju se ne posluša, stoga, se za takvo spoznavanje glazbe koristi sluh kao glavno osjetilo. Za drugi stav je specifično da je to općeniti čisti sud, koji će se sada objasniti kroz subjektivno i objektivno shvaćanje pojma lijepog za Kanta. Po Kantu, nije subjektivno ono što je povezano s nekim pojedincem, već ono što s odnosi na pojedinca. Čisti sud

³² Kant , 1976. str. 37

³³ Uvod u filozofiju, str. 95, <http://atvu.org/wordpress/wp-content/uploads/2013/01/2011Uvod-u-filozofiju.pdf>

³⁴ Ginsborg , <http://plato.stanford.edu/entries/kant-aesthetics/#2.1>

³⁵ Uvod u filozofiju, str. 95-96 , <http://atvu.org/wordpress/wp-content/uploads/2013/01/2011Uvod-u-filozofiju.pdf>

ukusa nije sud: “ovo je neslano.“ Jer se to može razlikovati, od osobe do osobe, za Kanta, sud ukusa je čist kada nije povezan s osobnim interesom kojeg posjeduje pojedinac. A objektivno, po Kantu, je smisao univerzalno subjektivnog objektivno uključuje samu stvar po sebi.

- (3) *Treći moment: lijepo je ono što ima samo formu svršnosti, bez predodžbe neke svrhe* – u trećem slučaju, Kant se susreće sa sudom o lijepome za koji je važno naglasiti da ne predstavlja svrhu koju neke predmet treba zadovoljiti. Prema Ginsborg Kant koristi prikaz namjernosti (njem. *Zweckmäßigkeit*, eng. *purposiveness*), budući da ova svrha ne predstavlja pripisivanje neke svrhe, on taj pojam opisudje kao percipiranje u samome objektu uz korištenje mašte i razumijevanje s objektom.³⁶ Samim time uvodi se pojam formalizma u estetici. Prema Rutniku, Kant je smatrao da umjetnost ne bi trebala biti dio izvanumjetničkih svrha, te da se umjetnost ne bi trebala nalaziti u društvenim organiziranjima u kojima ona nije sama po sebi umjetnost, već se umjetnost koristi kao pomoćno pomagalo. Rutnik nastavlja temu formalizma tvrdeći da: „lijepo se po Kantu objavljuje ili kroz prirodu ili kroz umjetnost, zadržavajući se uvijek u subjektu. I dok je prirodna ljepota sama lijepa stvar, umjetnička je ljepota lijepa predodžba neke stvari.“³⁷ Ovdje se kao stvar misli na ljepotu kao formu. Formu možemo npr. pronaći u glazbi, u kojoj svaki ton gradi harmoniju, a harmonija djelo ili u književnosti, gdje detalji naracije romana imaju ulogu boljeg osvjetljenja nekog lika i samim time ističu poruku nekog djela. Ta unutarnja svrha je ono što čini formu.³⁸

- (4) *Četvrti moment: lijepo je ono što se nužno dopada* – u četvrtome slučaju Kant navodi da se u sudove o lijepome treba dodati referenca o nužnosti, tako što se za uzimanje suda ukusa o univerzalnome, pretpostavlja da svatko tko percipira objekt će podijeliti svoje zadovoljstvo o tome. Kada se spominje nužnost, ona se ne temelji na pravilima ili konceptima, on ju karakterizira kao uzornu, ona je sama po sebi sud i pritom služi kao primjer svakome tko treba suditi. Tu u četvrtom momentu se spominje korištenje zdravog razuma koji nam omogućuje suđenje po osjećaju, a ne po pravilima ili konceptima.

³⁶ Ginsborg, <http://plato.stanford.edu/entries/kant-aesthetics/#2.1>

³⁷ Rutnik, 2013., str.75,

³⁸ Uvod u filozofiju, str. 96 , <http://atvu.org/wordpress/wp-content/uploads/2013/01/2011Uvod-u-filozofiju.pdf>

Ono što Kant tvrdi je da neće svi ljudi reći da se njima isti predmet nužno sviđa, već ukoliko im se neki predmet sviđa sam po sebi, zbog svog pravilnog oblika, onda bi se i drugima trebao svidjeti: „Kant ne tvrdi da će u zbilji svi nužno prosuditi isto, nego da bi nužno trebali prosuditi isto.“³⁹

Kad bi sudovi bili objektivni (posebice ovi spoznajni) onda bi izricali bezuvjetnu nužnost sudova, a to bi ukinulo individualno promatranje. Pritom se vežemo na to da bi trebali imati neki subjektivan princip o sviđanju pomoću osjetila. Taj uvjet nužnosti koji Kant uvodi je ideja za zajedničko osjetilo (*sensus communis*) koje tvrdi da je ljepota u „oku“ zajedničkog promatrača, pri čemu „oko“ referira zbir svih tih promatrača. „naziva se zajedničkim osjetilom (*sensus communis*), jer ovaj potonji ne sudi po osjećaju, nego uvijek prema pojmovima...“⁴⁰ Samo pod pretpostavkom postojanja takvog zajedničkog osjetila koja se odnosi na djelovanje iz slobode spoznajnih snaga može se izreći sud ukusa.

„Niti u jednome sudu, kojim nešto proglašavamo lijepim, nikome ne dopuštamo da bude drugoga mnijenja, a da unatoč tome svoj sud ne osnivamo na pojmovima, nego na svojem osjećaju, koji tako ne stavljamo u osnov kao privatan, nego kao zajednički osjećaj.“ (Kant 1976. Str.73-74)

Stoga, zaključno s momentima, potrebno je naglasiti da je Kant dao jaki argument s kojim je tvrdio da je ljepota zasnovana na bezinteresnom sviđanju oblika umjetničkoga dijela. Njegov je stav vidljiv iz citata: „Ukus je moć prepoznavanja nekoga predmeta ili nekoga načina predočavanja s pomoću sviđanja ili nesviđanja bez ikakva interesa. Predmet takvog sviđanja je lijep.“⁴¹ Važno je napomenuti da se ne treba iznositi interes, jer se samim iznošenjem interesa, eliminira mogućnost ljepote kao univerzalne vrijednosti. Lijep je onaj predmet koji se univerzalno sviđa.

Kada spojimo sve četiri karakteristike lijepoga u jedno, Kant tvrdi da je lijepo ono što se neuvjetovano pojmom, samom svojoj formom bezinteresno i nužno svima sviđa.⁴²

4.4 Kritike Kantove estetike

Kada Kant definira sudove lijepoga preko svojih momenata, svu važnost predaje samo tim pojmovima vezanim za lijepo, no što kada bi se uzelo u obzir da to isto vrijedi i za ružno?

³⁹ Uvod u filozofiju, str. 96, <http://atvu.org/wordpress/wp-content/uploads/2013/01/2011Uvod-u-filozofiju.pdf>

⁴⁰ Kant, 1976. str. 72

⁴¹ Kant 1976. str.45

⁴² Uvod u filozofiju, str. 96, <http://atvu.org/wordpress/wp-content/uploads/2013/01/2011Uvod-u-filozofiju.pdf>

Može se reći da na isti način subjektivno može privući pažnju neki ružan predmet (npr. Pola katedrale) kao što to čini školjkaš i pritom uzrokuje u promatraču određene emocije. Dolazi li se pritom do problema s definicijom ljepote ukoliko se ona može presložiti i za definiciju ružnoće? Wenzel tvrdi da: „ukoliko sud o ružnome nema a priori podlogu, onda ono nema bazu za tvrđenje subjektivne univerzalnosti, niti mogućnost beskrajne spornosti u stvarima ukusa, koje Kant daje kao početnu činjenicu.“⁴³ Ovim citatom se poručuje da se za baziranje ružnoga, kao što se to može napraviti s lijepime treba postojati a priori podloga zadana takvom da bi se na njoj moglo upotrijebiti subjektivnu univerzalnost. Prigovor se temelji na pokušaju opovrgnuća Kantovog stajališta za lijepo, koje kaže da nešto lijepo u prirodi pobuđuje određeni osjećaj u promatraču i samim time mu daje ljepotu promatranom predmetu, budući da se to isto može reći i za nešto ružno. Ukoliko je nešto toliko ružno da u promatraču izazove osjećaj neugode tada se pobuđuje ružnoća. Kako onda pokazati da isti princip utemeljen na osjećaju ugone vrijedi samo za lijepo? Kant nije dao odgovor na to. Prema Wenzelu „ružno može biti fascinantno te može zadržati našu pozornost na duže vrijeme. Možemo biti opsjednuti i sa nečime ružnim.“⁴⁴ Dakle, ovaj citat pokazuje da nije točno to da se samo za pojmove lijepog vežu osjećaji, ljudska reakcija se događa i za ružno.

Različita argumentacija, Kantove estetike čini sukobljena mišljenja u pitanju ljepote. Prema Kantu treba se više osvrnuti na zajednički osjećaj koji daje određenom predmetu ljepotu i koji bi se trebao javljati u svima, iako to nije univerzalni sud, već partikularni, ali bi trebao djelovati na većinu kao univerzalni sud kako bi u ljudima pobudio osjećaj ljepote u predmetima, prirodi oko njih. Kantova estetika je prema tome istraživana kao specijalna vrsta osjećaja nazvanog zadovoljstvo kao lijepo. Po Kantu, takav osjećaj postaje kognicija.⁴⁵ S osjećajem koji uzrokuje ljepotu susreli smo se već kod Humea koji iznosi drugačije stajalište o pojmu lijepog u sklopu pojedinačnog stava ili mišljenja, pozivajući se na nužno partikularni sud, pri čemu se želi naglasiti da se svakome pojedincu mogu sviđati drugačije stvari. Kao što Wenzel se navodi, na Hume vjeruje u standarde i pravila ukusa, dok Kant to ne podržava.

„Hume je vjerovao u standarde i pravila ukusa, Kant nije. Hume je mislio da sudovi ukusa opisuju samo subjektivne vrijednosti prema njihovim objektima, gdje Kant, pri čemu se Kulenkampff slaže, misli da su to također objektivne vrijednosti.“ (Wenzel, 2005. Str 7)

⁴³ Wenzel, 2005., str.130.

⁴⁴ Wenzel, 2005. str.132.

⁴⁵ Wenzel, 2005. str.5

Još jedan od autora koji kritizira Kantovu estetiku je Pearce koji tvrdi da: „ukoliko promatraš lijepu ženu i razmišljaš o njoj kao o mogućoj seksualnoj osvojenoj osobi, nisi u mogućnosti za doživljaj njene pune ljepote u najvećem smislu, ometen si oblikom koji predstavlja tvoje iskustvo.“⁴⁶ (Pearce)

Ono što se poručuje ovim citatom prema mišljenju Pearce, jest da se za takve opaske moraju procijeniti estetičke vrijednosti, a to znači udaljavanje od subjektivne, te težiti k objektivističkoj strani, jer ženina ili muškarčeva ljepota se uopće ne može tako istaknuti, vidi se samo napetost koju određena osoba doživljava pri pogledu na ženu ili muškarca, ne i sama ljepota osobe. Ukoliko bismo se svi odvojili od naše „prtljage“ (osjećaja), mogli bismo prema Kantu spoznati pravu ljepotu:

„u slučaju estetičkih sudova, procjena mora ostati subjektivna, međutim nužno je da svi imaju takvo mišljenje. Procjena konceptualno ulazi u njihovo inter-subjektivnu opravdanost. To dakle kaže, da se mi često slažemo oko sudova ukusa, i da mi pronalazimo ukuse koji su drugačiji od našeg osobnog doživljaja.“⁴⁷

Pearce ovaj problem razrješava tako što daje tvrdnju po kojoj je lijepo u predmetu samo ono što daje nekome užitek, ukoliko postoji objekt Z takav da ne daje nikome užitek, takav objekt Z ne može biti lijep, te s tom tvrdnjom Pearce zaokružuje ovaj problem.

Također, uz različite teorije o pojmu lijepoga kod filozofa, ono što je je potrebno istaknuti, javlja se i problem kod definiranja lijepoga prema Kantu, kod samih izricanja lijepog u odnosu na ružno.

⁴⁶ Pearce, <http://www.skepticink.com/tipling/2013/04/19/philosophy-101-philpapers-induced-3-aesthetic-value-objective-or-subjective/>

⁴⁷ Pearce, <http://www.skepticink.com/tipling/2013/04/19/philosophy-101-philpapers-induced-3-aesthetic-value-objective-or-subjective/>

5. Zaključak

Hume je u svojem djelu *O mjerilu ukusa* daje standarde po kojima bi pojam lijepoga trebala pripadati objektivizmu. Hume smatra da za određivanje pojma lijepog su potrebni idealni kritičari, a to su ljudi koji su kvalificirani znanjem s kojime bi trebali moći odlučiti što pripada lijepome, a što ne. Pritom je Hume započeo raspravu o ljepoti tražeći objektivne kriterije uz pomoć kojih bi mogao pronaći univerzalno lijepo za sve ljude, ono lijepo koje bi uzrokovalo ugodu u svim ljudima, međutim, kako je uveo idealne kritičare koji čine dio populacije, njegov strogi objektivizam je počeo postajati lagani subjektivizam, iako mu to nije bio cilj u početku, s vremenom prešao na subjektivističku stranu.

Prema Humeu, subjektivistu, ljepota nije klasična činjenica iskustva koja postoji neovisno o nama, primjer: „stol je zelen.“ Da bi nešto bilo lijepo, Hume tvrdi da je potreban je stav promatrača. Lijepo, po njemu, postoji samo u trenutku opažaja da je nešto lijepo.⁴⁸ Pri čemu je Hume rekao da: „Ljepota nije svojstvo samih stvari; ona postoji samo u umu koji ih razmatra; a svaki um zamjećuje drugačiju ljepotu... Tražiti stvarnu ljepotu ili stvarnu rugobu podjednako je jalovo ispitivanje kao i težiti utvrditi ono što je stvarno slatko ili stvarno gorko.“⁴⁹

Stoga, slažem se sa Humeom da svatko od nas vidi na drugačiji način određenu stvar ili osobu, te da je moguće da je meni nešto lijepo, a nekome drugome nije. Ono što time želim naglasiti, prema Humeu, je to da postojanje lijepoga ovisi o tome da netko promatra predmet i da je taj predmet promatran, kao što je i teško pronaći odgovore na koji ovise o različitim nepsima, za nekoga je juha slana, a za drugoga neslana, pri čemu se vidi postojanje subjektivizma. Hume je tražio nalaženje mjerila tj. objektivnog standarda za utvrđivanje lijepog ili nelijepog. Želim reći da se u djelu *O mjerilu ukusa* vidi da se Hume lijepo uspoređuje sa aromama, te pokušava pronaći savršena osjetila, koja ne bi imala probleme sa raspoznavanjem aroma, a samim time i pojma lijepog. Hume je u djelu opisao da imamo jake i slabe intezitete ljepote, recimo kod onog primjera Don Quijota kada se radilo u vinu, u biti pokušavamo odrediti koliko pojma lijepo sudjeluje u vinu. Ono što bih htjela reći jest da je Hume pokušavao pronaći te idealne kritičare koji bi mu pomogli u tom pronalasku savršenog osjetila, dakle osjetila bez mane za spoznajom „aroma“ tj. pojma lijepog. „Kritičar iz drugog razdoblja ili naroda koji razmatra taj govor mora imati u vidu sve te okolnosti i mora sam

⁴⁸ Uvod u filozofiju, str.94, <http://atvu.org/wordpress/wp-content/uploads/2013/01/2011Uvod-u-filozofiju.pdf>

⁴⁹ Hume,1964. str. 465

zauzeti mjesto publike kako bi donio istinsku prosudbu govora⁵⁰ Dakle, ovim Hume želi pronaći te idealne kritičare, koji bi trebali biti daroviti i genijalci u svome području, ipak mogu i oni posjedovati mane u kojima ne bi ostvarili Humeovo savršeno osjetilo. Prema Ginsborg Hume je predlagao da osjećaj, a ne misli obavještavaju je li neki predmet lijep ili ružan, „Osjećaj konstruira naše pohvale ili divljenje.“⁵¹ Po njoj, sentiment je ljepota objekta i to je vrлина poželjnog ljudskog djelovanja. Osjećaji su nešto što je subjektivno i netko tko nešto nije osjetio ne može nekome drugome reći što točno osjeća, stoga su osjećaji nešto strogo privatno i na takvo nešto idealni kritičari ne mogu utjecati. Ginsborg kaže da osjećaji ne dovode natrag do samo predmeta, kao što uzročna veza dima i vatre ne vodi do informacija o prirodi predmeta ili događaja koji ga uzrokuje. Ako iskusimo dim, nikada nećemo doživjeti vatru, niti će nam dim reći ništa o prirodi vatre. Stoga, osjećaji nam ne pomažu u pronalaska lijepog u smislu uzročno-posljedične veze.⁵² Budući da kritičari moraju prosuđivati bez obzira na ovu prepreku, dobri kritičari će svoje mišljenje iznijeti nakon što razjasne osjećaje koji se odnose na predmet koji se ocjenjuje.

⁵⁰ Hume ,1964., str. 473

⁵¹ Ginsborg ,<http://plato.stanford.edu/entries/hume-aesthetics/#Sub>

⁵² Ginsborg ,<http://plato.stanford.edu/entries/hume-aesthetics/#Sub>

7. Literatura

- 1) Ginsborg, H. 2003. *Hume's Aesthetics*. <http://plato.stanford.edu/entries/hume-aesthetics/#BeaTasHumMorThe/> (stranica posjećena: 31.8.2015.)
- 2) Ginsborg H. 2005. *Kant's Aesthetics and Teleology*. <http://plato.stanford.edu/entries/kant-aesthetics/#2.1/> (stranica posjećena: 16.8.2015.)
- 3) Hume, D. 1988. *A Treatise of Human Nature*. Oxford: Oxford University Press
- 4) Hume, D. 1984. *Of the Standard of Taste*. London: George Routledge and Sons
- 5) Hume, D. 1964. *O mjerilu ukusa*. Izvornik: Hume, D. *Essays moral, political and literary*, The Philosophical Works, Vol. 3 (urednici: Green, T. H. i Grose, T. H., Scientia Verlag Aalen, 1964) – Prijevod: Božičević V.
- 6) Kandić, A. U: *Platonova analiza pojma lepote*. <http://aleksandarkandic.com/papers/platon-analiza-pojma-lepote.pdf> (stranica posjećena: 1.9.2015.)
- 7) Kant, I. 1976. *Kritika moći suđenja*. Beograd: Beogradski izdavačko-grafički Zavod
- 8) Pearce, MS. J. 2013. *Philosophy 101 (Philpapers induced) #3 – Aesthetic value: objective or subjective*. <http://www.skepticink.com/tipling/2013/04/19/philosophy-101-philpapers-induced-3-aesthetic-value-objective-or-subjective/> (stranica posjećena: 30.8.2015.)
- 9) Petković, O. *Platonovo shvatanje lepog*. <http://www.filozofija.rs/platonovo-shvatanje-lepog.html> (stranica posjećena: 27.8.2015.)
- 10) Petroniejvic, I. Platon lepo i umetnost. U: *Kako Platon rangira umetnost („Država“ - X knjiga)*. http://www.academia.edu/6114480/2_-3_Platon_lepo_and_umetnost/ (stranica posjećena: 31.8.2015.)
- 11) Platon, 1982. *Hipija Veći*. Beograd: Grafos
- 12) Platon 2009. *Država*. Zagreb: Naklada Jurčić d.o.o.
- 13) Popović, U. 2013. *Problem estetskog suđenja: perspektive estetike*. Filozofija i društvo XXIV. (3), 2013 5-22.
- 14) Posavec, Z. *Ideja dobra*. 415-425.
- 15) Rutnik V. 2013. *Kantov pojam genija i smisao umjetnosti*. [Filozofska Istrazivanja](http://www.filozofskaistranjanja.com) 33 (1):69-81.
- 16) 2011. *Uvod u filozofiju*. <http://atvu.org/wordpress/wp-content/uploads/2013/01/2011Uvod-u-filozofiju.pdf>

- 17) Šta znači <http://staznaci.com/kalokagatija> (Stranica posjećena: 19.8.2015.)
- 18) Wenzel, H.C. 2005. *An Introduction to Kant's Aesthetics*. Oxford: Blackwell Publishing Ltd
- 19) Zunjic, B. *David Hume Of the Standard of Taste*.
<http://www.uri.edu/personal/szunjic/philos/Standard.htm> (stranica posjećena: 1.9.2015.)